

KOVÁCS I. GÁBOR – TAKÁCS ÁRPÁD:
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA TAGJAI A KÉT
VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTTI MAGYAR TUDÁSELITBEN I.
(A PROTESTÁNS FELEKEZETI-MŰVELŐDÉSI
ALAKZATOKHOZ TARTOZÓK ÖSFÁI)

ELTE Eötvös Kiadó, Eötvös Loránd Tudományegyetem, [Budapest], 2018. 435
lap.

A Kovács I. Gábor vezetésével működő kutatócsoport elitkutatási anyaggyűjtésének negyedik kötetét veheti kezébe az olvasó. Míg az első három kötet a két világháború közötti egyetemi tanárok egy-egy csoportját adta közre – az első az izraelita hitfelekezethez tartozó és onnan kitért professzorok (Zsidó és zsidó származású egyetemi tanárok¹), a második (Hit, tudomány, közélet²) a debreceni egyetem volt Református Hittudományi Karának tanárait, a harmadik (Sárospatak erőterében³) Sárospatak és Tokaj-Hegyalja területéről származóakat mutatta be adatszerűen.

A jelenlegi kötet (és a remélhetőleg mihamarabb megjelenő következő) a tudáselit másik domináns szegmensének, a Magyar Tudományos Akadémia két világháború közötti tagjainak a rekrutációjával foglalkozik. Ebben a kötetben a protestánsok (reformátusok és evangélikusok), valamint az unitáriusok szerepelnek, a következőben a legnagyobb létszámú római katolikusok mellett a görög katolikusok, a görögkeletiek, az izraeliták és egy felekezeten kívüli akadémikus fog szerepelni.

A kötet első része (9-74.) egy tanulmány a két világháború közötti elit kutatásáról három időmetszetben (1927-28., 1937-38. és 1942-43.) kiválasztott, összesen 365 akadémikus származását (születési hely, vallás) és az apák foglalkozása szerinti társadalmi státuszát (foglalkozás, képzettség, nemesi származás) vizsgálja. Ezt egészíti ki az apánál a hierarchikus szintek elemzése a fizetési osztály és ehhez kapcsolódó, a korszakban rögzült társadalmi címek (méltóságosok, nagyságosok, tekintetese, új tekintetese) szerint.

A második rész (77-294.) a tulajdonképpeni adattár, 86 református, 66 evangélikus és 7 unitárius vallású akadémikus származási adatai. Ugyanis az előző kötetektől eltérően itt csupán az „ősfák”, azaz a dédszüllőkig visszamenően az elődök adatai szerepelnek.⁴ (Mellékesen még a tárgyalt akadémikus középiskolai tanulmányai és házastársa adatai vannak feltüntetve, illetve ha a rokonságban, családjában előfordult még akadémikus.⁵)

Ugyanis így az 1920-1944 között élt valamennyi megválasztott akadémikus származásának tágabb történeti perspektívában való megmutatása lehetséges. Ahogyan Kovács I. Gábor a kötet hátoldalán tömören megfogalmazta: „A dédszüllőkig visszamenően összeállított ősfákkal az volt a célunk, hogy láthatóvá tegyük a magyarországi társadalomtörténetnek azokat a szociokulturális, etnokulturális, felekezeti-művelődési és regionális alakzatait, amelyekből különböző ritmusú szellemi tőkefelhalmozás eredményeképp két-három nemzedék múltán kiemelkedtek a tudáselit tagjai. Így rajzolódtak ki azok a hosszú

¹ Recenzió róla: Gerundium 6 (2015/1-2.) 142-143.

² Recenzió róla: Gerundium 6 (2015/3-4.) 194-195.

³ Recenzió róla: Gerundium 12 (2021/3-4.) [megjelenés alatt]

⁴ A gondos adatgyűjtés ellenére néhány esetben nem sikerült a nagyszüllők és a dédszüllők feltárása, de ez az eredmények kimutatása és az általános tanulságok levonása tekintetében nem releváns.

⁵ Mindezekre a felekezeti-művelődési alakzathoz való kötődés alakulása szempontjából volt szükség.

távú történeti mobilitási pályák is, amelyek szerepet játszottak a két világháború közötti tudáselit utánpótlásában.”

A harmadik rész (305-434.) egy prozopográfiai elemzés a Magyar Tudományos Akadémia 1920-1944 közötti protestáns tagjainak családjairól. A többgenerációs családi háttér (ősfák) alapján a felekezeti homogenitás, felekezeti endogámia és homogámia vizsgálata után következik a felmenők iskolahasználata, valamint a felekezeti-művelődési alakzatok integritásának kérdése. Alapvetően fontos és részben meghatározó a rendi státus, azaz a dédapák nemessége. Ezen felvezető, általánosabb kérdések tárgyalása után következik a reformátusok, az unitáriusok és az ágostai evangélikusok vizsgálatában a nem nemesek rendi státusa és mobilitási pályája, illetve a nemesek mobilitási pályája. Az evangélikusoknál külön érdeklődésre számot tartó a családi etnikai-nyelvi mintázatok felvázolása és az elitrepresentáció problematikája.

A könyv a Történeti Elitkutatások – Historical Elite Research sorozat 11. köteteként jelent meg, ízléses, fűzött kivitelben, keményfedelű borítóval. Aki nem tud hozzájutni, az ELTE Reader gyűjtemény révén online is olvashatja.⁶

Bár a kötet a történeti szociológia és az elitkutatás iránt érdeklődőknek készült, ki kell hangsúlyoznom, hogy a részletes, rengeteg forrást felhasználó adatgyűjtésből eredő, gazdag adattár a felmenőkre vonatkozólag a családtörténet kutatóinak, a genealógia amatőr, félig amatőr és szakképzett, olykor tudományos fokozattal is rendelkező szerelmeseinek is kellemes meglepetés, az odaadásból fakadóan letehetetlen olvasmány. Hiszen hazánk nagy tudósainak (aki az akadémiáig eljutott, az már megérdemli a jelzőt) apai és anyai ági felmenőinek ilyen részletes, adatgazdag ismertetése minden családfakutató szívét megdobogtatja!

Kijelenthető, hogy nemcsak a történeti szociológia és a lexikográfia, hanem a magyar családtörténeti irodalom is egy alapos munkával gazdagodott. Az első rész áttanulmányozása után lelkesen várjuk a második megjelenését!

⁶ https://www.eltereader.hu/media/2019/10/Kovacs_MTA-VH_HAT_WEB.pdf (letöltve 2021. december 4-én)